

Keresztury Dezső és az irodalmi muzeológia

Az első magyar irodalmi múzeum csaknem egyidős Keresztury Dezsővel: 85 évvel ezelőtt 1909. november 7-én nyílt meg Budapesten a Petőfi Ház, a mai Petőfi Irodalmi Múzeum jogi elődje. Jókai egykori villájában Petőfi és Jókai emléktárgyai, kultuszuk relikviái kaptak helyet a kor kiállítási gyakorlata és a műszaki feltételei szerint elrendezve. Ezután évtizedekig nem is igen beszélhetünk irodalmi kiállításokról, muzeológiáról pedig kiváltképp nem. Az irodalmi emléktárgyak mindig egy-egy nagyobb, más jellegű kiállítás részeként jelent meg.

Keresztury Dezsőt mindenképpen azok egyikének kell tartanunk, akik a magyar irodalmi muzeológia megteremtői: az elmélet és a gyakorlaté egyaránt. E kategorikus megállapítást néhány tény felsorolásával igazoljuk.

Keresztury Dezső 1948–1950 között dolgozott a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában főkönyvtárosként, majd 1950–1971 között az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársa volt. Már az Akadémián, de még inkább az OSZK-ban több kamarajellegű irodalmi kiállítást rendezett. Ezek afféle ujjgyakorlatok voltak az olyan nagyszabású kiállításokhoz, mint a Balassi Bálintot, az Arany Jánost bemutató.

Keresztury Dezső nem teljes számításai és a rendelkezésünkre álló szerény adatok szerint ezekben az időszakokban az alábbi helyeken rendezett kiállítást Budapesten kívül: Keszthely, Gyöngyös, Tihany, Zalaegerszeg, Szombathely, Sopron, Győr, Pannonhalma, Pécs (Zengővárkony), Kőszeg, Balatonfüred, Szepezd, Esztergom, Eger, Tokaj, Sárospatak, Szeged, Kalocsa, Szekszárd, Badacsony. Mindezek felül sikerült kiállítást vinnie Marosvásárhelyre és Nagyszalontára¹ is. Ugyancsak ő volt az, aki irodalmi emlékhelyek létrehozását kezdeményezte, s érdemben is részt vett ezek megtervezésében, megrendezésében, sőt a gyakorlati kivitelezésben is.

Ugyancsak ő volt az, aki szerte az országban számos kiállítást nyitott meg, s nem protokoll-szöveggel. Így tudott szakmai tekintélyével, tudósi hitelével jelentőséget adni ezeknek a még erőtlen, olykor gyanakodva fogadott vagy éppen hátráltatott próbálkozásoknak. Ő volt az elsőként, aki kiállításrendezői tapasztalatát szakpublikációkban dolgozta fel. Ő volt az, aki a Petőfi Irodalmi

Múzeum első kiadványát elkészítette, s ezzel megindította e szakterület publikációinak sorozatát.²

A fentiek tételszerű felsorolását mindenképpen illik példákkal illusztrálni még akkor is, ha a terjedelmi korlátok miatt némelyek valóban csak az említés szintjén maradnak, míg egyes kérdéseket éppen meghatározó jellegük miatt részletesebben tárgyalunk.

Keresztury Dezső az ötvenes évektől kezdett irodalmi, művelődéstörténeti kiállításokat rendezni. Olyan kiváló segítői akadtak, mint V. Nyilasy Vilma, majd Balkányi Enikő; a Petőfi Irodalmi Múzeum létrejöttével pedig Miklós Róbert, Sára Péter, Baróti Dezső. Az első próbálkozások után Keresztury két fontos írásában dolgozta fel tapasztalatait: egyik az irodalmi kiállításokkal, a másik általában az irodalmi emlékek védelmével foglalkozik. Mindkettő általános érvényű és sajnos mindmáig aktuális kérdéseket fejtet, s felhívja a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek a magyar irodalom emlékhelyeit fenyegetik.

Az irodalmi kiállításokról szóló írása a magyar irodalmi muzeológia újabb kori fontos időszakában 1954-ben jelent meg.³ A kiállításrendezést tartalmi és formai szempontok szerint közelíti meg. A tartalmi részben a muzeológusnak át kell tekintenie magát a választott tárgyat, személyt, életművet, korszakot stb., majd utána azt kell megvizsgálnia, hogy az adott ismeretekhez vajon csatolható-e elég muzeális emlék, azaz van-e hozzá kézirat, kiadás, fordítás, illusztráció, vannak-e relikviák, tárgyak, bútorok. A kettő összevetése után még mindig vár rá egy harmadik feladat is: a kiválasztott témát s annak ismeretanyagát össze kell vetnie a korszerű, az új tudományos értékelésekkel, elemzésekkel. Kíváncsi tehát, hogy a muzeológus legyen egyúttal irodalomtörténész is, szakterülete irodalmának biztos ismerője.

Ezután következik a második fázis, a kiállítás megrendezése. Keresztury Dezső definíciója szerint „A kiállítás: a mondanivaló megjelenítése, tehát a tárgyhoz fűződő anyagnak összefüggései szerint történő csoportosítása, jelenetése.” Úgy véli, itt a kiállítás készítője már nem tudós, hanem rendező, színházi vagy éppen filmrendező. Ugyanakkor fel kell használnia más segítséget is: grafikusokat, iparosokat stb. kell bevonnia munkájába, hogy elképzeléseit technikailag is színvonalasan tudja megvalósítani.

Amit az irodalmi kiállítások módszertani kérdéseiről összefoglalt, máig helytálló. Csak a feltételek módosultak, a technika korszerűsödött. Egy irodalmi kiállítás rendezésekor ma is azzal kezdődik a rendező muzeológus munkája, amire híres hét pontjában Keresztury Dezső rámutat:

1. Nincs két egyforma kiállítás, nincs sablon és séma. Számos szempontot kell figyelembe venni, amelyek kiállításokként általában eltérőek.

2. A kiállítást olyan szakembernek kell készítenie, aki ismeri az anyag egészét, mert „a jó kiállításnak mondanivalója, szerkezete, gondolatmenete van”. Keresztury egyúttal figyelmeztet a kevés anyag és a sok anyag „veszélyére”, amelyeknek nem kellő szakmai kezelése óhatatlanul torz eredményre vezet.

3. A kiállításnak megfelelő nagyságú térre van szüksége. Ez Keresztury idejében konkrét helyszínre vonatkozott. A Nemzeti Múzeum körcsarnoka, kupolaterme szerinte nem ideális helyszín, de nem az a régi Jókai-villa sem. Új irodalmi múzeum felállítását javasolja.

4. A sikeres kiállítás elképzelhetetlen intézményi együttműködés nélkül, azaz a szakmai sovinizmus, a féltékenykedés gátló tényező, olykor kudarc-hoz is vezethet.

5. Kiállításainkhoz nincs elegendő emléktárgy, s nemcsak a múlt gyűjtése hiányzik, hanem a jelenkori irodalomé is. Gyorsan kallódnak el a relikviák, a kéziratok, a könyvek, s ez a veszély intézményi megoldást sürget. De nemcsak a gyűjtésre kell figyelni, hanem „megfelelő raktározásról, feldolgozásról is gondoskodni kell”. (Keresztury Dezső 40 évvel ezelőtti gondolata még ma is az irodalmi muzeológia egyik, ha ugyan nem legsúlyosabb kérdése!)

6. Úgy véli azonban, minden erőbefektetés feleslegessé válik, ha nem tudják a kiállítást látványosan, érdekesen, színesen megoldani. A látványmunkában négy dologra kell figyelni. Ezek: az eredeti és a másolat kiállítása és kiállíthatósága; a „korfestő tárgyi anyag” elhelyezése; a jól megkomponált összefoglaló, kiemelő tablók elkészítése; a magyarázó szöveg aránya és terjedelme.

7. Említi még a vidéki emlékházak kérdését, ezúttal egyetlen gondra figyelmeztetve: a helyiek bevonása a munkába. Nem lehet egy adott településen úgy emlékházat létesíteni, hogy az ott élőket kihagyják az előkészületekből, a rendezésből és a gondozásból. Az emlékhely nem a budapestiek ajándéka, azt csak a helyiek szeretete és érdeklődése tarthatja életben. „Mert az emlék – summázza összefoglalóját – csak akkor él igazán, hogyha nevel, hat, ébreszt, lelkesít.”

1955-ben a Magyar Irodalomtörténeti Társaság közgyűlésén vállalkozott arra, hogy a magyar irodalom értékeinek helyzetéről és sorsáról tartson előadást.⁴ (Értéken most nem a mű, a létrejött szellemi eredmény, hanem annak mögöttes vagy köztes világa értendő.) Noha, mint írja, a megszületett mű mint megőrzendő irodalmi emlék, egyfajta múzeumi rekvizitum is, s e megközelítésben muzeális védeltséget igényel.

Nem lehet kikerülni, ami a mű megértéséhez kell: „a környezet, az alkotó, a munkaviszonyok, a források, az olvasott, látott, átélt dolgok, a fogalmazvány, a kiadás, a hagyomány ismerete”. Ezek talán a leginkább pusztulásnak kitett területek, hiszen az irodalmi emlékek hagyományozódásában érhető tetten leginkább a magyarság hajdani nomadizálása: „Irodalmunk és művészetünk múltja valóban erősen hasonlít egy-egy pusztai vándorlásra: az útra kerekedők csak a legföltettebb és legkönnyebben mozdítható értékeket vitték magukkal: a műveket. A személyes holmit, kevés kivétellel hagyták elvesződni.”

Keresztury Dezső négy csoportba osztja azokat az irodalmi emlékeket, amelyek a művön kívül kell hogy megmaradjanak, hogy meglétükkel gazdagítsák, teljessé tegyék az irodalmi alkotás folyamatának megértését, az olvasói tudat szélesítését, tehát hozzájáruljanak a nemzeti hagyomány megőrzéséhez, a hazaszeretet erősítéséhez.

Csoportosításában első helyen az ereklyék állnak, az írók személyes tárgyai. Szándékosan és tudatosan használ vallásos fogalmat, noha megrótták már emiatt, mondván, „tárgyi emlékekről” van szó. Ezek valóban tárgyak, amelyeknek nincs különösebb művészi értéke, elnyűtt, elkopott használati eszközök. Ezeknek a lim-lomnak tűnő tárgyaknak azonban „megbecsülhetetlen ereklye értékük van, s valami, első látásra szinte megmagyarázhatatlan, megindító és mozgósító erő lakozik bennük”. Szavai illusztrálására megragadó esszé-sorokat ír, felidézve Berzsenyi, Petőfi, Vörösmarty tárgyait. „Kinek nem drága a kalamáris, amelybe Kossuth ütötte tollát s a kopott írógép, melyen József Attila kopogott, az arckép, az egyetlen, melyen Balassi dús bajusza oly sokat mondó indulattal lankad a gyengédrajzú érzékeny szájra s a daguerrotipia, amelyről Petőfi hiteles rútsága és lenyűgöző tekintete sugárzik felénk...” Ezek sorsával, hányódtatásával, megmentésével foglalkozik az irodalmi muzeológia.

A második emlékcsoportba a kegyelet tárgyi emlékei sorolhatók: „A szülő és lakóházak, a kertek, fák, ligetek tartoznak ide, az arcképek, szobrok, síremlékek, emléktáblák...” Úgy véli, ezekből van talán a legtöbb emlék az országban, ám ezek is eltérő sorsúak s a helyzetük, állapotuk is más. Nem szólva arról, hogy a háború nem válogatott az épületek, emlékek között sem. Nem egy megmaradt irodalmi emlék éppen ekkor pusztult el vagy sérült meg olyannyira, hogy még 1955-ben is elhagyatottan, pusztulásra ítélve állt. A legfontosabb teendő, javasolja Keresztury Dezső: pontosan számba venni, mink van, azok milyen állapotban állnak, mi a legsürgősebb feladat, melyeket kell védetté nyilvánítani, melyekhez kell a helyi erőkn kívül állami támogatás is.

A harmadik emlékcsoport a kultusz fogalmába tartozik. Miként őrzi, ápolja, gazdagítja környezete az ott élt alkotó emlékét, tárgyi világát, kegyeletének eszközeit? Hogyan kell ezekre építenünk és ösztönöznünk? Válaszai valóságos és mára állandósult gyakorlat elemeit tartalmazzák: pályázatok, versenyek, előadás-sorozatok, vándorgyűlések, emlékünnepek, dokumentumfilmek, kiállítások stb. S még valami: helyi emlékmúzeumok, emlékhelyek létrehozása, melyekben újszerű, látványos és tudományos minőségű kiállításokat kell létesíteni.

Végezetül arra hívja fel a figyelmet, ami egyre inkább a jelenkori magyar irodalmi muzeológia gondjává is válik: az adott helyen élő, azért minden idegszálával áldozni képes személyiségek fontosságára. Két nevet említ, akikre a szakmában mindannyian tisztelettel emlékezünk: Zákonyi Ferenc a Balaton környéki irodalmi emlékeinek nemrég elhunyt nagy megőrzője és Istenes József a kiskőrösi Petőfi-kultusz fáradhatatlan szervezője. Azóta új neveket is hozzátehetünk példáihoz: Asztalos Istvánnét Aszódról, Németh Józsefét Zalaegerszegről, Szabó Ferencét Békéscsabáról, s velük együtt fálalhatjuk a fiatalok hiányát s a majdani gondokat.

1955. évi előadása még két kérdést vet fel. Az egyik az erőket összefogó, szakmai háttérrel adó intézmény, azaz a Petőfi Irodalmi Múzeum ügye, amely abban az évben lett szándékból és rendeletből megszülető valóságos intézmény. A másik, amelyre már egy évvel korábban is utalt: a helyi erők megléte, felhasználása és bekapcsolása az irodalmi muzeológia mindennapjaiba.

Keresztury Dezső első nagy irodalmi kiállítása 1954-ben készült és Jókai Mórról szólt.⁵ A Magyar Nemzeti Múzeumban rendezték segítői Varjas Béláné és Balkányi Enikő voltak. Itt a fő gondot a hosszú életút, a mozgalmas és sokrétű kor, valamint a gazdag életmű szinte áttekinthetetlen nagyságú terjedelme adta, amelyhez járult a Jókaitól megmaradt, példátlanul nagy számú tárgyi emlék. Két terem állt rendelkezésre: a kupolateremben „Jókai életművének reprezentatív elemeit helyezték el” (afféle kultikus szentély lehetett), a díszteremben pedig az életmű egyes szakaszait mutatták be. Színpadi díszletet építettek, magas kulisszafalakból kilenc fülkét alakítottak ki, s ezekben helyezték el Jókai életútjának és életművének kilenc fő stációját. Az irodalmi dokumentumokon kívül nagy mennyiségben felhasználtak kiegészítő tárgyakat: bútorokat, ruhákat, ékszereket, képeket, használati tárgyakat. Újszerű megoldásként a filmművészet egyik eszközét, a montázst alkalmazták, amelynek segítségével egy-egy tablón egy adott Jókai-mű s a hozzá kötődő korabeli és későbbi utalások találhatóak, például a *Jövő század*

regénye-tabló „szembeállított régi rajzokkal és mai fotókkal arra utal, amit a költő elképzelt s ami megvalósult”.⁶

Ezt a Jókai-kiállítást Keresztury Dezső 1954-ben részben megismételte Balatonfüreden a Jókai-villában. Füreden első feladata minisztériumi segítséggel, megszabadítani a villát a bentlakóktól, a Veszprém megyei Tejipari Egyesülés irodáitól, amely cég a maga képére formálta át az épületbelsőit.⁷

Keresztury Dezső ekkor még nem tudta a hajdani lakást rekonstruálni. Ehhez túlságosan is szétszóródott az egykori berendezés. Ehelyett Jókai életútjának felidézésére törekedett, amely megoldás egyúttal a magyar irodalmi kiállítások ezen időszakának általános gyakorlata is volt. (A helyi sajátosságának, a konkrét kötődések bemutatásának az időszaka majd a 60-as évektől veszi kezdetét az irodalmi emlékhelyeken.) Konceptiójának voltak támogatói és ellenzői is. Nagy Miklós a Jókai-életmű első részletes és tudományosan hiteles bemutatását köszöni meg a rendezőnek. Dienes András a lakás-entériót hiányolja, mondván: számára az emlékház valóban házat, azaz otthont jelent, s nem ért egyet az ezekben berendezett életműtárlatokkal, amelyek soha nem lehetnek teljesek és anyagukban sem színvonalasak.⁸

Még 1954-ben hasonló nagy siker volt Keresztury Dezső másik kiállítása a Nemzeti Múzeumban: a Balassi-emlékkiállítás.⁹ Vargha Balázs szerint két és fél hónap alatt 34 ezer látogató tekintette meg, amely bizony ma is elismerésre méltó létszám lenne. Vargha Balázs kritikájában szól a megoldás formai elemeiről is, amelyeknek ismétlődésére hívja fel a rendező figyelmét. Ugyanakkor kiemel több olyan megoldást, amellyel először itt próbálkozott Keresztury Dezső. Például egyes versek „megképesítése”, így a *Katonaének* minden szakaszához mellérendelt egy megfelelő illusztrációt, vagy a nagy méretű térképek alkalmazása, amelyeken a költő életének megannyi eseményét lehetett nyomon követni. A kiállítás művészeti kivitelezője Illés Árpád grafikus volt, akiről negyven esztendő múltán is olyan szépen emlékezett meg Keresztury Dezső. A festő – miről „szcenikus” – az első irodalmi kiállítások látványtervének megkomponálásában élte ki művészi hajlamait.

Ugyancsak Keresztury Dezső nevéhez fűződik a szívének oly kedves balatoni tájban, a Badacsonyban rendezett kiállítás.¹⁰ A Szegedy Róza-házban 1953-ban nyílt meg először tárlat. Itt is első feladat volt rávenni a tulajdonosokat, hogy a főépületet adják át a múzeumi célokra s legyenek majdan ők a múzeum őrzői, vigyázói. (Keresztury Dezső nyerte meg ennek az ügynek a Hertelendy házaspárt.) Maga a kiállítás ebben a formájában művelődéstörténeti volt inkább, mintsem irodalmi, hiszen Szegedy Róza és Kisfaludy Sándor bemutatása mellett nagyobb súllyal szerepelt e táj története a

reformkorban és 1848 eseményeiben, s külön termet kapott benne Egry József munkássága is.

Az Arany-monográfus sokrétű kutatómunkáját jól egészítette ki, s minden bizonnyal segítette is, az általa rendezett Arany-kiállítás 1957-ben, amely a Petőfi Múzeum első kiállítása volt új otthonában, a Károlyi Palotában. E kiállítás tapasztalatait és részleteit a múzeum első évkönyvében foglalta össze. Megjegyzései élén a helyszínen elemzése áll, amely mind a mai napig nagy gondot jelent a rendezőknek és látványtervezőknek: a klasszicista palota adottságainak, jellegének felhasználása, beépítése egy-egy, olykor teljesen más környezetet kívánó téregységbe. Második fő gondja a látvány megoldása volt, azaz a zömében papír-anyagú kiállítást hogyan és miként lehetett úgy gazdagítani, hogy abból az eltérő műveltségi szintű és érdeklődésű látogatóknak is vonzó bemutató legyen. Az Arany-kiállítás Kereszturynak korábbi rendezései első összegzését is jelentette: egy adott életmű komplex feldolgozása és bemutatása, a látvány elemeinek összehangolt, izléses és mértéktartó alkalmazása, a kiegészítő tárgyak aránya és szerepe, a szövegek jelenléte és súlya, a világitás megoldása.¹¹

Nem minden tanulság nélküli elolvasni Keresztury Dezső irodalmi kiállítások megnyitóján mondott beszédeit. Ezek az esszé-émlékezések elhangzásukkor valamivel kurtábbak voltak, mint amelyek aztán nyomtatásban megjelentek. A kiadott beszédváltozatok többnyire a kiállítások szakmai kérdéseire is utalnak.

Kereszturynak a Petőfi Irodalmi Múzeum 1964-ben rendezett Batsányi-kiállításán mondott megnyitója az akkor bevezetett Batsányi kritikai kiadás tanulságainak szépírói összegzése. Mint mondotta, a kiállítás jó alkalom arra, hogy az új kutatások tükrében „megkíséreljük megvonni jelentőségének mérlegét, kijelölni most már világosabban látott helyét irodalmunk történetében”.¹²

Egy esztendővel később a magyar írók arcképeiből rendezett kiállítást megnyitva az irodalmi fénykép történetén túl arra a szerepre utalt, amit a fotó mint dokumentum és mint életműhöz adandó segítség, magyarázat jelent.¹³

A 19. század második felének irodalomtörténetét összegző kiállítás megnyitóján Keresztury Dezső az irodalmi kiállítások e típusának buktatóira és gondjaira hívta fel a figyelmet. Hogyan lehet egy korszak irodalmának folyamatát, összefüggéseit, jelenségeit bemutatni, úgy, hogy az azt alkotó egyes életművek sajátosságai is arányosan legyenek jelen.¹⁴

Borsos Miklós kiállításán mondott beszédében egy másik műfaj: az illusztrációk és érmek szerepéről szólt. A mű és a róla vagy annak apropóján

készült műalkotás szerves egységét hangsúlyozva az élmény továbbvitelének fontosságát emelte ki.¹⁵

Keresztury Dezső nevéhez fűződik a némi szakmai elfogultsággal irodalmi muzeológiai tevékenységéhez is sorolható első magyar irodalomtörténeti képeskönyv összeállítása és megjelentetése. Az első kiadás előszavában ő maga ezt így fogalmazta meg: „A műveket jobban megértjük, ha ismerjük létrejöttük körülményeit. Mennyi mindent érthetővé tesz egy-egy arckép, egy-egy táj, helység, ház, szoba, íróasztal, toll, használati tárgy képe...”¹⁶ E szempontból nézve ezt a könyvet afféle elvihető és otthoni irodalmi kiállításnak is lehet tekinteni, amely egy dimenzióban ugyan, de tartalmazza egy múzeumi bemutató anyagát megfelelő szerkesztéssel és szöveggel ellátva.

S mindezek után az sem véletlen, hogy egy másik, jelenleg a Petőfi Irodalmi Múzeum nevéhez kötődő feladat, az irodalmi topográfiai kutatás kezdeteinél is ott találjuk Keresztury Dezsőt. 1940-ben adta ki könyvecskéjét a Balatonról.¹⁷ Szinte minden saját szöveg nélkül, csak az összegyűjtött irodalmi alkotások és képzőművészeti remeklések segítségével mutatta be a tájat, máig is az egyik legszebb, leggazdagabb gyűjteményét adva a táj-irodalomnak. Nem véletlen persze ez az indítás: Keresztury Dezső innen, Panóniából, a Balaton mellől indult el, soha el nem feledve szülőföldjét.

- 1 *A Petőfi Irodalmi Múzeum kiállításai 1954-től 1974-ig*, A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve (PIMÉ), 1974, 197; *Keresztury Dezső visszaemlékezései*, hangfelvétel, 1994. április 28., Bp. Az adatok számbavétele azért is nehéz, mert már akkor is – és ma is – a kiállításokról nem, vagy nagyon ritkán jelent meg elemző, értékelő kritika. Ugyanakkor a kiállítások dokumentációját sem őrizték meg. Pedig éppen Keresztury Dezső állítja ekkori írásaiban, hogy egy jó kiállítás elkészítése ugyanolyan feladat, mint egy jó tanulmány megírása. Így aztán előfordult, hogy kénytelen volt ő maga bemutatni az általa rendezett kiállítást, mint a keszthelyi irodalomtörténeti tárlatot 1961-ben: *Magyar Könyvszemle*, 1961, 110–111.
- 2 *Arany János 1817–1882*, szerk. KERESZTURY Dezső, V. NYILASSY Vilma, ILLÉS László, Bp., 1957, Helikon Kiadó (A Petőfi Irodalmi Múzeum kiadványai 1.)
- 3 *Magyar irodalomtörténeti kiállításainkról*, ItK, 1954, 311–317. Néhány évvel később népszerűsítő céllal, de rendkívül tömören és lényegretörően újra összefoglalta a kiállításrendezés szabályait, amelyek között megemlíti a tartalom és forma összefüggését, a mondanivaló felépítettségét, a látvány megtervezését, a csapatmunka fontosságát, a feliratok ügyét, a tér adottságainak kihasználását, a világítás, belső közlekedés kérdéseit stb. *A tanító, nevelő kiállításokról*, *Népművelés*, 1959, 11. sz., 14–15.
- 4 *Irodalmunk emlékeinek védelme*, Csillag, 1955, 1873–1882.
- 5 Valójában első nagy kiállítása az 1953-ban rendezett II. Rákóczi Ferenc-emlékkiállítás, de ennek csak egy része, ámbar nem hangsúlytalan része volt az irodalmi anyag. Lásd erre vonatkozóan említett tanulmányát az ItK-ban (1954, 312–313.) E kiállításnak katalógusa is megmaradt: *II. Rákóczi Ferenc emlékkiállítás*, Bp., 1953. Kevésbé ismert kiállítást készített Vargha Balázs közreműködésével 1955-ben, a Magyar Nemzeti Múzeumban. Ez is a korábbi kiállítások formai megoldását követte a kupolateremben és a díszteremben, ugyanakkor hihetetlenül gazdag anya-

- got gyűjtöttek össze. *Országos Csokonai-emlékkiállítás. A költő halálának 150. évfordulójára*, 1955. jan. 28–márc. 14., Nemzeti Múzeum, Bp., 1955, Felsői Irodalmi Múzeum aprónyomatvány tár G. 571/1.
- 6 *Magyar irodalomtörténeti kiállításainkról*, ItK, 1954, 314.
- 7 LIPTÁK Gábor, *Jókai Balatonfüreden*, Veszprém, 1973, Veszprém megyei Múzeumok Igazgatósága.
- 8 NAGY Miklós, *A balatonfüzűi Jókai-múzeum ismertetése*, ItK, 1956, 98–99; DIENES András, *Az aranyember születésében*, Élet és Irodalom, 1960, 43. sz., 11. A helyi vonatkozásokat is bemutató új kiállítás 1962-ben készült el a Jókai-villában. 1988-ban nyílt meg a legújabb változat, amely már teljes egészében az egykori otthon hangulataát idézi fel (rendező: Ács Anna).
- 9 VARGHA Balázs, *A Balassi-emlékkiállítás*, ItK, 1956, 99–102.
- 10 *A badacsonyi Szegedy Róza-ház kiállítása*, Kiállításvezető, h. n., 1953, 10, soksz., *Magyar irodalomtörténeti kiállításainkról*, ItK, 1954, 315.
- 11 KERESZTURY Dezső, *Egy nagy költő emlékezete*, PIMÉ 1959, 20–26. Mindehhez – mondta el 1994 áprilisában Keresztury Dezső – politikai pikantéria is tartozik. A kiállítás egyik fejezete ugyanis a *Walesi bárdok* alábbi sorainak kiemelésével indult: „Levágva népünk ezrei, Halomba, mint kereszt...” A nem csekély bátorságra valló s egyértelmű kiemelés természetesen azonnal szemet szűrt s mindenki próbálta rábeszélni a rendezőt, hogy ezt változtassa meg. Még maga Horváth Márton is bejött a megnyitó előtt, s neki is ártatlanul értetlenkedő arccal magyarázta, hogy végül is ez csak egyik verse Aranynak, s nem érti miért ez az izgalom. Annyi kompromisszumra hajlott csak, hogy a tabló alá egy tárlóba elhelyezte a vers első megjelenésének példányát is, hogy mindenki lássa, e két sor nem 1957-ben íródott.
- 12 *Batsányi János. Megnyitóbeszéd a költő születésének 200. évfordulóján rendezett emlékkiállításon*, PIMÉ, 1964, 7–14. Egyébként ő maga is rendezett Batsányi-kiállítást, közreműködésével készült az a tapoicai Batsányi-emlékszoba, amelyhez messzemenően felhasználták kutatási eredményeit. A megnyitót itt azonban nem ő mondta el, átengedte azt a városi párttitkárnak, aki talán életében először hallott Batsányiról, s a nevé sem tudta kiejteni: elhangzott ott Batthyányi, Bakányi; minden, csak a helyes név nem – emlékezett Keresztury Dezső.
- 13 *Magyar írók arcképei*, PIMÉ 1967–1968, 11–17. Az irodalmi fotográfia kérdéséhez még egyszer visszatért 1983-ban, amikor először írt a Babits-fotókat tartalmazó kötethez: W. SOMOGYI Ágnes, „...külön tér... külön idő...” *Babits Mihály fényképei* (Fototéka 1.).
- 14 *Teremteni új nemzedéket...*, PIMÉ, 1969–1970, 7–13.
- 15 *Borsos Miklós kiállítására*, PIMÉ, 1969–1970, 197–200. Néhány évvel később művész barátja, Borsos Miklós már az ő könyvében mutatta be az illusztráció jelentőségét, amikor az 1976-ban Békéscsabán megjelent *Nyitott kör* című bibliofil kötetét látta el ihletett rajzokkal.
- 16 *A magyar irodalom képeskönyve*, Magvető, Bp., 1956, 5–6. A számos ismertetés közül emeljük ki Makay Gusztáv írását, aki az e szempontú megközelítést is meglátja a kézikönyvben: ItK, 1960, 124–127.
- 17 *Balaton*, Officina, Bp., 1940.